

5. Десять Заповідей - Божий стандарт істини. - [Ел. рес.]. – Режим доступу: <http://blog.i.ua/search/?type=label&words=85758>. - Назва з екрана.
6. Котляревський І. Твори / Іван Котляревський. – К.: Держлітвидав України, 1960. – 360 с.
7. Кронштадтский И. Любовь к ближнему. - [Ел. рес.]. – Режим доступу: <http://vera-istina.ucoz.ru/lit-ra/3.pdf>. - Назва з екрана.
8. Сарапин В. В. «Вне Полтавы не могу...» Топос міста у творчості Івана Котляревського / В. В. Сарапин / Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Зарва. – Бердянськ: БДПУ, 2010. – Вип. XXIII. – Ч. 1. – С. 14-26.
9. Сергей, Патриарх Московский и всея Руси. Вечная жизнь как высшее благо. - [Ел. рес.].- Режим доступу:<http://aliom.orthodoxu.ru/arch/020/020-strag.htm>. – Назва з екрана.
10. Павловский И. Ф. Очеркъ дѣятельности Малороссійскаго генераль-губернатора князя А. Б. Куракина (1802-1808 гг.): По архивнымъ даннымъ, съ рисунками. – Полтава: Т-во Печатного Дѣла, 1914. – 131 с.
11. Папаян Р. А. Христианские корни современного права / Р. А. Папаян. – М.: Норма, 2002. – 404 с.

Summary. In the article «The Song on New 1805th...» by I. Kotlyarevsky in the light of humanistic tendencies, him Orthodox-christian filling is analyse.

Key words and words-combinations: humanism, christian tendencies.

Отримано: 4.09.2012 р.

УДК 821.161.2.–1.09

Ю.П.Коруняк

ТАБІРНА ПОЕЗІЯ ВАСИЛЯ СТУСА У РЕЦЕПЦІЇ МИХАЙЛИНИ КОЦЮБИНСЬКОЇ

*Легше жити тоді, коли знаєш,
що є-таки у світі щось справжнє
М.Коцюбинська*

Стаття присвячена дослідженню особливостей рецепції визначальних констант поетики табірної поезії В.Стуса літературознавцем М.Коцюбинською. Простежено специфіку інтерпретації принципів поліваріантності, палімпсестності, самототожності, ускладненості та герметизму поетичного тексту у художньому осмисленні В.Стуса періоду ув'язнення крізь призму літературно-критичних поглядів вченої.

Ключові слова: принцип палімпсестності, поліваріантність поезії, багатошаровість, гетерогенність, герметизм поетичного тексту.

«Василь Стус – один із найбільших українських поетів нашого століття. В новітній українській поезії його ім'я на чільному місці не тільки тому, що світлий образ цієї людини став символом незламності духу, людської і національної гідності. Це самотутній поет – на рівні сучасного поетичного мислення, схильний до філософського заглиблення й високої самодостатності поетичного слова і водночас – до синтезу глибинних джерел традиційного українського образотворення й поетичної мови ХХ століття» [1; 17].

Слова Михайлини Коцюбинської влучно визначають масштаб геніальної особистості, знакової постаті українського шістдесятництва, одного із найяскравіших репрезентантів українського руху опору, що будили національну самосвідомість народу, безкомпромісно висвітлювали соціальні суперечності, несли з собою свіжі теми й мотиви і цим рішуче ламали офіційні, казенні шаблони соціалістичного реалізму, виводили українську літературу на широкі горизонти світового мистецтва.

Українська літературознавча думка упродовж останніх десятиріч не випускає з поля своєї пильної уваги постать Василя Стуса та його творчий доробок. Про художню багатогранність його поетичного спадку писали провідні літературознавці: Т.Гундорова, І.Драч, І.Дзюба, М.Жулинський, М.Льницький, М.Наєнко, Д.Наливайко, Є.Сверстюк, Е.Соловей, Д.Стус, Б.Рубчак, Ю.Шевельов та багато інших. Велика кількість стусознавчих досліджень свідчить про актуальність постаті митця в сучасному літературознавстві й дозволяє стверджувати, що творчість поета була і залишається предметом активних наукових досліджень вітчизняного літературознавства.

Літературно-критична рецепція творчості В.Стуса є багатовекторною й охоплює його поетичний та прозовий доробок, перекладацьку діяльність, щоденники, епістолярій, літературознавчі праці. Дослідники у своїх літературно-критичних розвідках аналізували світоглядні засади творчості поета, зупинялися на філософських аспектах та джерелах екзистенційності в його творах, концентрували свою увагу навколо категорій кольору, простору, сну, рецепції світу, концепції націопростору в мовотворчості В.Стуса, таким чином здійснюючи всебічний аналіз творчого спадку митця.

Проте наукове осягнення феномену художньої спадщини В.Стуса не було б цілісним без ґрунтового осмислення та рецепції творчості поета видатним літературним критиком, літературознавцем, лауреатом Шевченківської премії Михайлини Хомівни Коцюбинської.

Так прочитати, осмислити багату літературну спадщину письменника могла тільки людина особливого складу душі та думки, людина не байдужа не лише до творчості митця, але й до нього як до особистості. Адже Михайлину Коцюбинську та Василя Стуса поєднувало дуже багато: обоє будували своє життя за високими моральними постулатами, не боялися висловлювати свої думки про тогочасну ідеологію вголос, обоє намагалися зламати тоталітарна система, обоє мали дуже непросту творчу долю. Допити, обшуки, замовчування імені, табу на творчу діяльність протягом багатьох років так і не змогли порушити їх прагнення продовжувати творити. Тож як ніхто інший М.Коцюбинська зуміла відчутти і розкрити найтонші нюанси Стусового тексту.

Тому вважаємо актуальним здійснити аналіз творчого доробку В.Стуса, зокрема його табірної поезії, крізь призму літературно-критичних поглядів М.Коцюбинської, котра була поетові не лише критиком, а й близьким товаришем, соратником та однодумцем.

Палко прагнучи реабілітувати ім'я В.Стуса, привернути до його творчості увагу громадськості, М.Коцюбинська на початку 90-х років ХХ століття, коли з розпадом Радянського Союзу було знято ідеологічне табу з постаті поета, не тільки впорядковує збірку поезій «Дорога болю», видає художню спадщину митця у шести томах (дев'яти книгах), а й займається потужною дослідницькою роботою.

Осмислюючи поетичну спадщину В.Стуса, М.Коцюбинська особливу увагу звертає на останній період творчості митця, зокрема його невольничу поезію. Вивченню тюремно-табірного доробку присвячено низку праць М.Коцюбинської: «Новітні палімпсести (Кілька думок про феномен Василя Стуса)», «Поет», «Страсті по Вітчизні», «Василь Стус у контексті сьогоденної культурної ситуації», «Двоє слів про поета» та ін.

Розглядаючи поетичний доробок В.Стуса періоду ув'язнення, дослідниця наголошує на тому, що табірна творчість поета відрізняється від іншої «суто табірної поезії» й називає її «чистою», близькою до вищих сфер розуму і душі [8, 29]. М.Коцюбинська вдається і до аналізу художніх ознак, які власне і виокремлюють Стусову невольничу поезію з-поміж інших, а саме:

- глибина самовираження;
- складне переосмислення конкретних реалій;
- дистанційність від злочи дня.

Надзвичайно цінним у дослідженнях М.Коцюбинської є розгляд специфіки поетики тюремно-табірного циклу лірики В.Стуса. Авторка виділяє основні константи поезії цього періоду.

1. Поліваріантність поетичного тексту. За словами М.Коцюбинської, «Палімпсести» збереглися в кількох авторських списках, тому маємо варіанти багатьох віршів, які часто суттєво відрізняються один від одного з огляду на умови, в яких доводилося творити (З листа В.Стуса: «Немає ні книжок, ні зошитів моїх з попередньою роботою. Починати завжди все спочатку – то сізифова праця, яку я маю доконувати») [6; 207]. Наявність усього розмаїття варіантів і редакцій віршів невольничого періоду дослідниця пояснює не лише впливом зовнішніх чинників (більшість віршів, що В.Стус писав у таборі, вилучалася і знищувалась). Дослідниця зауважує, що попри весь трагізм ситуації, в якій перебував поет і його твори, існують набагато глибші й істотніші причини варіантності тексту. М.Коцюбинська має на увазі виключно суб'єктивні причини варіантності й звертається при потрактуванні до листа від 31.03.1977 року для дружини з поезією «Гойдається вечора зламана віть», до якої В.Стус подає варіанти: «Тут, до цього вірша, додаю варіанти (музично компонована тема, а тому, як казав один пес, я тут дійсно не знаю, що таке логіка). Варіанти хай будуть, вірш хай існує в бур'янах варіантів» [2; 5].

Отже, такого типу повтори дослідниця розцінює як авторський прийом, що забезпечує своєрідну динаміку та вібрацію поетичних текстів.

2. Внутрішня структура, або принцип палімпсестності. М.Коцюбинська у статті «Стусове «самособоюнаповнення» однією з головних констант Стусової поетики називає внутрішню структуру палімпсестів, що означає: «на давніший текст нашаровуються пізніші, новіші, але не стираючи, не нищачи претексту – він проступає виразно, взаємодіючи в оригінальний спосіб із пізнішими нашаруваннями. Спогади, враження – давні, ще і ще давніші – відсуваються на задній план, осідають, але проглядають крізь пізніші напластування, крізь» застиглість добре пійманої

миті», творячи нову єдність. Нову багатошарову конструкцію, в якій вгадуються підводні частини айсберга» [7, 142].

Тож можемо переконливо стверджувати, що дослідниця визначає образ палімпсестів як «ключовий для образно-філософської проблематики Стусової поезії» [21; 19].

3. Третя константна лінія поетики невільничої поезії В.Стуса, яку виділяє М.Коцюбинська – це **самотождність, цілісність, виробленість і глибина стусового «самособоюпоповнення»**. Цей принцип вона потрактовує як запоруку неперервності духовного розвитку народу, його культури. В.Стус болісно відчував брак такої неперервності, недаремно неодноразово в різних поетичних контекстах повторюється думка: «Немає ряду сперевіку нам. Немає ряду. Ти живеш, як пуста» (з поезії «Втечу од світу й дамся самоті»); «Нам ряд утрачено. Раптових спроб» (з поезії «Свистіло небо, під схолили груди»).

4. В.Стусу, зокрема періоду «Палімпсестів» властива **ускладненість поезії**. Це так звана символічна загодованість «простого слова», яку М.Коцюбинська означає «тайнописом». Це стусівські неологізми, не завжди зрозумілі з першого прочитання; це поезія-афоризм, поезія-символ.

З якою ж метою В.Стус, який досконало володіє мистецтвом «простого слова», вдається до методу ускладнення поезії? Дослідниця переконливо доводить, що використання В.Стусом такої манери письма пояснюється прагненням поета відійти від «примітивного наслідування й гальванізації традиційного образу вірша». Авторський прийом афористичності письма зумовлений не тільки сумою істин, висловлених у ній, – переконана М.Коцюбинська, – а й «майстерним опануванням того, що Потебня називав внутрішньою формою слова, умінням віднайти різні смислові шари й глибоко заховані асоціативні зв'язки, символічне підґрунтя слова й образу» [3; 112].

5. Вагомою сходинкою на шляху до усвідомлення феномену арештантської поезії В.Стуса є наступна константа поетики автора – **герметизм лірики**.

Поетика герметизму – тема, до якої у стусознавстві першим звернувся Ю.Шерех у своїй відомій статті «Трунок і трутизна» (написаній як передмова до закордонного видання «Палімпсестів»). Він, аналізуючи тексти збірки, виділив поміж них групу герметичних поезій як приклад традиції, що «веде свої початки чи не від Стефана Малларме...» [10, 252].

Ці поезії, пише дослідник, «не повідомляють ні про яку подію, не оповідають жодної історії, вони діють співгрою нюансів значень, і враження від них не повинно розкриватися до логічного кінця, а, радше впливати різними можливостями, закладеними в вірші» [10, 253]. Такий твір не може мати однозначного прочитання, «відтворення світу тут комплексне і асоціативне» [10, 255].

Роздуми літературознавця про герметичність Стусових поезій були підхоплені М. Коцюбинською у передмові до видання творів В.Стуса. Вона, розцінивши їх характеристику, дану Ю.Шерехом, як негативну, виступила на захист Стуса. «Що ж, така «маячня» – право поета, він вводить у свій химерний світ того, хто подуває за ним іти. Та загалом сенс, настрої, підтекст тієї химерії в загальному контексті збірки і в контексті долі поета прочитуються досить чітко» [5; 31], – пише М.Коцюбинська, відкидаючи тезу про «нерозгадуваність» подібних творів.

6. **Поетична конденсованість**. «Шаманом слова» називає М.Коцюбинська поета, який тяжіє до кристалізації поетичного тексту й наголошує на особливій поетичній виразності зачинів поезій В.Стуса [6; 210]. Вона спостерегла, що їх перші рядки іноді самодостатні й афористичні, навіть подібні, на думку дослідниці, до форми славнозвісних японських гайку («Сосна із ночі вплив-ла, як щогла», «Тюремних вечорів смертельні алкоголі», «Там тиша. Тиша там. Суха і чорна», «Гойдається вечора зламана віть») [5; 28]. Таке зіставлення вважаємо особливо доречним з огляду на Стусове захоплення цією поетичною формою.

7. **Філософія екзистенціалізму**. Аналізуючи табірну поезію В.Стуса, М.Коцюбинська вказує на те, що в збірці «Палімапести», можна виділити основоположні принципи і проблеми екзистенціалізму. Зокрема дослідниця стверджує, що поетові близька ідея «трагічної мудрості», «трагічного стоїцизму»: З листа до дружини: «Усе гаразд. Я повен трагічного оптимізму, що світ – опроти мене – є собі, я ж є собі – опроти нього». У зв'язку з цим дослідниця небезпідставно стверджує про наявність у невольничому циклі поезії В.Стуса так званої «тональності світлого спокою»: «З одного боку, «втрачено останні сподівання», «спалюй вірші, душу спалюй», «гибій, простуючи до смерті навмання». Та поруч з цим зойком самобою, філософське відсторонення, «лагідна округлість форми» «спокій вичинений» («Відлюбилося») [5; 31].

З огляду на усе вище сказане, можемо зробити висновки, що досліджуючи творчість В.Стуса, зокрема його невольничу поезію, М.Коцюбинська, допомагає читачеві усвідомити своєрідність його творчої манери, здійснює суттєве осмислення авторської моделі світобачення та виокремлює творчість митця з-поміж інших поетів-представників табірної течії.

Список використаних джерел

1. Коцюбинська М. Василь Стус у контексті сьогоденної культурної ситуації // Слово і час. – 1998. – № 6. – С.17-28.

2. Коцюбинська М. Двоє слів про поета // Літературна Україна – 1998. – 15 січня. – С.5.
3. Коцюбинська М. Мої обрії: В 2 т. – Т. 2. / Михайлина Коцюбинська. – К., 2004. – 386 с.
4. Коцюбинська М. Новітні палімпсести (Кілька думок про феномен Василя Стуса) // Філософська і соціологічна думка. – 1990 – № 2. – С.100-102.
5. Коцюбинська М. Поет // В. Стус. Твори: У 4 т., 6 кн. – Т. 1. – Кн. 1. – Львів, 1994. – С.7-38.
6. Коцюбинська М. «Страсті по Вітчизні» (післяслово упорядника) / Михайлина Коцюбинська // Стус В. Дорога болю: Поезії / Упоряд. та післямова М.Х. Коцюбинської. – К., 1990. – С. 201-212.
7. Коцюбинська М. Стусове «самособоюнаповнення» (Із роздумів над поезією і листами В.Стуса) // Сучасність. – 1995. – №6. – С.137-145.
8. Коцюбинська М. Феномен Стуса // Сучасність. – 1991. – № 9. – С. 26-36
9. Стус В. Твори: У 4 т., 6 кн. / НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – Львів, 1994-1999.
10. Шерех Ю. Трунок і трутизна // Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології. – К., 1993. – С.222-264.

Summary. The article clears up the particularity of the reception of defining constants of the camp poetry of Vasyl Stus realized by literary scholar Mykhailyna Kotsyubynska. It is investigated the specific of interpretation of Vasyl Stus's palimpsestnist principle, principle of multivariate, self-identity, complexity and hermeticism through the prism of critical views of Mykhailyna Kotsyubynska.

Keywords: palimpsestnist principle, multiplicity of poetry, layering, heterogeneity, hermeticism of the poetic text.

Отримано: 14.09.2012 р.

УДК 82.09(477):398(477.85)

В.В.Костик

ФОЛЬКЛОРНІ МАТЕРІАЛИ З БУКОВИНИ У НАУКОВОМУ АКТИВІ ТАНАСІЯ КОЛОТИЛА

У статті розглядається фольклористична діяльність Танасія Колотила у зв'язках з Буковиною. Вчений прислужився до розвитку фольклористики краю, опублікувавши чимало текстів з Чернівеччини в кількох народознавчих збірниках. Це народні намогильні написи-посвяти, обрядові, ліричні, жартівливі пісні, балади, радянський фольклор тощо.

Ключові слова: Поділля, Буковина, Кам'янець-Подільський, епітафія, алегорична, жартівлива, колгоспна пісня.

Упродовж II половини ХХ століття фольклор Буковини записувала, вивчала і популяризувала ціла плеяда вчених, місцевих учителів, співаків, аматорів. Кожен із них робив свою справу, виходячи із власних зацікавлень, умінь, навичок, можливостей, часу. До вивчення народної прози краю долучилися С.Мишанич, В.Сокил, Г. Дем'ян, М.Іванюк, М.Зінчук; народнопісенні жанри фіксували і досліджували, крім уже згаданих, Л.Яценко, М.Пазяк, М.Гуць, А. Яківчук, К.Смаль, Г.Бостан, К.Герман, В.Костик та інші. Ще зі студентських років фольклором рідного краю зацікавився випускник філологічного факультету Чернівецького тоді державного університету Т.І.Колотило.

Про наукові здобутки українських фольклористів з Буковини, котрі займалися збором та дослідженням народнопоетичних текстів краю у вітчизняній науці маємо наразі скупі відомості та й ті переважно обмежуються короткими життєписами та згадками окремих праць, статей, збірників. Отже, заявлена тема надзвичайно актуальна і на часі.

Танасій Колотило походив з невеличкого Буковинського села Черепківці, що на Глибоччині, поблизу Чернівців. У його родинному селі свого часу працював відомий український письменник і педагог, батько Ірини Вільде, Дмитро Макогон. Тут в 1907 році письменники Дмитро Макогон та Іван Діброва видавали журнал «Іскра». На території села під час археологічних розкопок було виявлено залишки поселення трипільської культури (III тисячоліття до н.е.) та культури карпатських курганів (II-V століття н. е.) [2, 217]. Можливо саме це неабияк вплинуло на вибір майбутнього фаху та уподобань Т.Колотила, котрий по закінченні десятирічки без вагань подався на філфак ЧДУ і ніколи про це не пошкодував.

Фольклористичні уподобання привели його до аспірантури ІМФЕ імені М.Рильського, по закінченні якої він успішно захистив кандидатську дисертацію «Українська народнопісенна алегорія», а згодом підготував до друку й фольклорний збірник «Чи я в лузі не калина була»: